

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

מאת: יצחק בירך דסקל – דיין ומורה צדק וחבר בד"צ

יעוץ לכל סכסוכי ממון, ואישות. ועריכת חוזים על פי ההלכה.

טל: 052-7611435 y.b.daskal@gmail.com

בס"ד, גליון תיא, פרשת ויצא, תשפ"א

בית דין צדק "בינת המשפט"

ודין העניים ודין הנדרים אינו כדין ההדיוט בקנייתו, שאילו אמר אדם: כל מה שתלד בהמתי יהיה הקדש לבדק הבית, או: יהיה אסור עלי, או: אתננו לצדקה, אף על פי שאינו מתקדש לפי שאינו בעולם, הרי זה חייב לקיים דברו, שנאמר: ככל היוצא מפיו יעשה, (במדבר ל, ב) "ע"כ. ולמדוהו חז"ל בראש השנה (ו, א) מקרא, והארכנו בזה בסימן שלה.

העולה מזה: נדר צדקה חל בדיבור בלבד.

אמר על מעות בעין שהן לצדקה – חייבים יורשיו

אבל האם נכסיו משועבדים לקיים הצדקה, הבאנו שם בסימן שלה את דברי קצות החושן (רצ, ג), שמביא מחלוקת האם נכסיו משועבדים לקיים את הצדקה, ונשאו ונתנו בזה גדולי עולם, הוא רבינו הבית יוסף שפסק בשו"ת אבקת רוכל (סימן פג) שנכסיו משועבדים לפרוע הצדקה, ולכן חל חיוב זה על יורשיו שירשו את נכסיו, והרמ"א בשו"ת הרמ"א (סימן מז) מביא את התשובה במלואה, ולמרות שכתב שמבטל עצמו לפסק הבית יוסף, חולק עליו הרמ"א (שם, סימן מח) בתוקף, ופוסק שאין הנכסים משתעבדים לצדקה ויורשיו פטורים מלשלם.

והגאון רבי יעקב בלוי זצ"ל האריך בזה בספרו "צדקה ומשפט", פרק ד הלכה כח – כט ובהערות שם [ויש טעות סופר שם, וכונתו לסימן לחושן משפט סימן ריב סעיף ז, ששם בפתחי תשובה האריך להביא כל השיטות ונשא ונותן בהם, עיין שם], והעולה מדבריו, שאין שיעבוד נכסים בצדקה אלא באופן שנודר ממש על ממון שנמצא בידו, ואינו צריך להפרישו, וכיון שחל ההקדש על הממון שבידו, וחייבים היורשים לתת ממון זה להקדש שהרי הקדישו.

וכן כתב בנתיבות המשפט (סימן רנ ס"ק ד) וז"ל "הקדיש כל נכסיו. כתב בקצות החושן [סק"ו] דלא איבעיא ליה בש"ס גבי הקדש רק לענין אם יכול לחזור כשעמד, אבל לענין יורשים לא מספקא ליה, דהצדקה הוא מטעם נדר, והנודר ומת אין היורשים צריכין לקיים נדרו וכו' ע"ש. ולפי עניות דעתי הא ליתא, דדוקא כשאמר אתן מנה לצדקה או תנו מנה לצדקה, דעדיין חסר לקיים הוא מטעם נדר, ואין היורשים חייבים לקיים נדרו, אבל אם אמר הרי זו צדקה, שהתפיס דבר מיוחד לצדקה שהדבר גופיה נתפס בצדקה, וכבר נתקיים הנדר שנדר, כדמוכח בנדרים [ז' ע"א] דאפילו על ידי יד נתפס הצדקה, ועיין ביורה דעה סימן (רנ"ח) [רנ"ט סעיף א'] דאפילו לשנותה אסור,

בדין הבטחה לפדיון שבויים

ובו יבואר: א. האומר שיתן צדקה, האם חייב בדיבור. ב. האם נכסי אדם משועבדים לנדר צדקה. ג. האם יורשיו חייבים לשלם נדר צדקה. ד. האם נדר לפדיון שבויים, חמור יותר מנדר צדקה. ה. הנודר לפדיון שבויים האם נכסיו משועבדים, והאם יורשיו חייבים בו.

הנידון

"אבי מורי ז"ל אמר שיתן סכום כסף גדול מאוד כדי לפדות מבית הסוהר יהודי גדול שנתפס. לפתע נפטר אבי מורי, והניח דירה בלבד. כנראה שאבי מורי חשב לעשות עסקנות ולהשיג את הכסף. נפשי בשאלתי, האם אני חייב למכור את הדירה שירשתי מאבי בשביל לפרוע חוב זה, או שאין החוב מוטל עלי, והדירה אינה מושעבדת לזה".

תשובה

האב היה חייב במצוה זו מחמת נדרו שחל בפיו בלבד, אבל חיוב פריעת החוב הוא רק על האב ולא על נכסיו, ולא על בנו, לפיכך הבן אינו חייב כלל בחוב זה, ובודאי שהדירה אינה משועבדת לחוב זה.

ביאור התשובה

צדדי הספק

צדדי הספק הן, האם חל החיוב לשלם על הפדיון, למרות שלא עשה קנין ולא נדר רק אמר בפה. ואם חל החיוב, האם החיוב חל על נכסיו או רק עליו, והאם יש לחיוב על היורשין לפרוע זאת.

כדי לבהר ענין זה, יש לברר כמה וכמה ענינים, ואלו הן: א. האומר שיתן צדקה, האם חייב בדיבור. ב. האם נכסי אדם משועבדים לנדר צדקה. ג. האם יורשיו חייבים לשלם נדר צדקה. ד. האם נדר לפדיון שבויים חמור יותר מנדר צדקה. ה. הנודר לפדיון שבויים, האם נכסיו משועבדים, והאם יורשיו חייבים בו.

נדר צדקה חל בדיבור בלבד

והנה ביורה דעה (רנז, ג) פסק המחבר, שכל דיבור בפה לצדקה חייב לקיים, וכן פסק המחבר בחושן משפט (ריב, ז) וז"ל: "דין ההקדש

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

המחבר (יורה דעה רנב, א) שפדיון שבויים אין מצוה גדולה מזו. וכתב עוד (יורה דעה רנב, ב) "המעלים עיניו מפדיון שבויים, עובר על לא תאמץ את לבבך (דברים טו, ז). ועל לא תקפוץ את ירך (דברים טו, ז). ועל לא תעמוד על דם רעך (ויקרא יט, טז). ועל לא ירדנו בפרך לעיניך (ויקרא כה, נג). ובטל מצות פתוח תפתח את ירך לו (דברים טו, ח). ומצות וחי אחיך עמך (ויקרא כה, לו). ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, יח). והצל לקוחים למות (משלי כד, יא). והרבה דברים כאלו" ע"כ.

אם כן, דלמא על חיוב זה משתעבדים נכסיו אם נודר, דהרי פסק הנהתיבות המובא לעיל, דבמה שמוטל עליו, חל שיעבוד נכסים, וכלשון קדשו "במה שמוטל על האדם לפרנס לקרוביו אפילו בלא נדר, וכן על העיר לפרנס עניי עירם, בזה כתב הכסף משנה שהממון משועבד, ומשוי"ה כל שמשועבד גופו ליתן לעניי עירו על פי אומדנא דב"ד הרי הממון שלו ג"כ משועבד", אם כן לכאורה היה סברא לומר שגם פדיון שבויים דינו הכי.

אבל באמת אין זה נכון כלל וכלל, דגם פדיון שבויים - למרות גודל חשיבותה - פשיטא שלא חייב אדם זה לפדות מבית הסוהר את האיש ההוא, והוא מצוה ככל צדקה שמוטל על כל אחד לפי יכולתו, ואינו דומה כלל לחיוב שהתורה חייבתו, אבל חיוב זה הוא רק מחמת נדרו ולא חיוב בעצם, ולכן, כשם שאין נכסיו משועבדים לצדקה, הם אינם משועבדים לפדיון שבויים, והוא פשוט.

העולה מזה: גם פדיון שבויים אינו חיוב מיוחד שחייבתו תורה, וחיובו חל רק מחמת נדרו, לכן, כשם שנדר של צדקה אין נכסיו משועבדים, הוא הדין בנודר לפדיון שבויים, ומת, אין יורשיו חייבים בנדר זה, ואין נכסיו משועבדים לנדר זה.

דינים העולים:

- א. נדר צדקה חל בדיבור בלבד.
- ב. אמר על מעות בעין שהן לצדקה, כיון שהקדישן, אפילו מת, חייבים יורשיו לתת אותם לצדקה.
- ג. הנודר לצדקה, אין נכסיו משועבדים לנדר זה, ואין יורשיו חייבים לפרוע חוב זה, דאינו חוב ממון אלא נדר שנדר לצדקה, ונאנס שמת ולא קיימו.
- ד. גם פדיון שבויים אינו חיוב מיוחד שחייבתו תורה, וחיובו חל רק מחמת נדרו, לכן, כשם שנדר של צדקה אין נכסיו משועבדים, הוא הדין בנודר לפדיון שבויים, ומת, אין יורשיו חייבים בנדר זה, ואין נכסיו משועבדים לנדר זה.

רק קודם שבא ליד גבאי מותר ללוותה על מנת לפרוע, ודאי דהיורשין חייבין ליתן ומוציאין מידם הצדקה שהתפיס, ואם כן יש לומר, דבעיא של הש"ס הוא בכהאי גוונא שאמר נכסים אלו לצדקה" עכ"ל נתיבות המשפט. הנה נתבאר שלמעשה, הלכה היא, שהנודר צדקה אין נכסיו משועבדים לצדקה זו, אלא אם כן הפריש מעות והקדיש אותן ממש, אז הן גופה צדקה, ויורשיו חייבים להביאם לצדקה.

העולה מזה: אמר על מעות בעין שהן לצדקה, כיון שהקדישן, אפילו מת, חייבים יורשיו לתת אותם לצדקה.

נדר לצדקה ומת אין נכסיו משועבדין ואין יורשיו חייבים

ועל דברי קצות החושן (שם), שכתב שיש שיעבוד נכסים, חולק הנהתיבות ופוסק שאין שיעבוד על היורשין ועל נכסיו, וז"ל נתיבות המשפט (סימן רנ"ס"ק ד) "ועיין קצות החושן סימן ר"צ [סק"ג] דהוכיח, דאיכא שעבוד נכסים לצדקה כמו שכתב הכסף משנה [פי"א מנחלות הי"א] מהא דמי שנשתטה דגובין מנכסיו, ולמד הקצות החושן מדבריו, דהוא הדיון בנודר לצדקה דיש שעבוד נכסים".

"ולפי עניות דעתי נראה, דליתא, דדוקא במה שמוטל על האדם לפרנס לקרוביו אפילו בלא נדר, וכן על העיר לפרנס עניי עירם, בזה כתב הכסף משנה שהממון משועבד, ומשום הכי, כל שמשועבד גופו ליתן לעניי עירו על פי אומדנא דבית דין, הרי הממון שלו גם כן משועבד, אבל כל שאינו מחויב מדינא רק מכח הנדר שנדר, דומה לשאר נדר, ואין היורשים מחויבים לקיים נדרו, אם לא כשאמר הרי זו לצדקה שנתפס גוף הדבר ונעשה צדקה, אין היורשים יכולין לשנותה וכופין אותן שיתנו מה שהתפיס לצדקה" עכ"ל.

וכיון שעמוד ההוראה, רבינו הנהתיבות פוסק שאין שיעבוד נכסים על היורשין, רק על אופן שמקדיש ממון ממש, כסף בעין, וכן פסק הרמ"א בתשובה, אין להוציא נכסים מהיורשין נגדו, ואינם חייבים בנדר זה. וכן פסק בצדקה ומשפט.

העולה מזה: הנודר לצדקה, אין נכסיו משועבדים לנדר זה, ואין יורשיו חייבים לפרוע חוב זה, דאינו חוב ממון אלא נדר שנדר לצדקה, ונאנס שמת ולא קיימו.

פדיון שבויים

ועכשיו נבוא לבאר עיקר השאלה. כיון שנתבאר שאין להוציא נכסים לפרעון נדר צדקה, ולא לחייב את היורשים לקיים נדרו של אביהם, דנדר צדקה דהוא חיוב פרטי עליו ולא על נכסיו, אם כן יש לעיין מה הדין בפדיון שבויים, בפרט באופן שיש חשש סכנת נפשות, שכתב